

insan ne ile yaşar

öyküler

LEV TOLSTOY

ANTİK

İNSAN NE İLE YAŞAR

İNSAN NE İLE YAŞAR?

I

Karısı ve çocuklarıyla birlikte kulübede yaşayan bir kunduracı vardı. Kendine ait ne evi ne de toprağı olan kunduracı, ailesini ayakkabı dikerek geçindirirdi. Emek ucuz, ekmekse pahalıydı; kazandığı, yemeğe bile zor yetiyordu. Adamın karısıyla birlikte iki sene boyunca giydikleri yırtık pırtık bir palto vardı. Yeni palto dikmek için koyun postu almak isteyen kunduracı, sonbahara kadar biraz para biriktirebilmişti: Karısının sandığında üç ruble ve köydeki müşterilerinden alacağı beş ruble iki kapık vardı.

Kunduracı, sabahleyin koyun postu almak için köye gitmek üzere hazırlandı. Gömleğinin üzerine karısının pamuk ceketini, onun üzerine de çuhadan yapılmış kaftanını giydi. Üç rubleyi cebine koyup değnek gibi kullanmak için eline bir dal parçası aldı ve kahvaltı yaptıktan hemen sonra yola koyuldu. Yolda yürürken düşündü:

“Köylülerden aldığım beş rublenin üstüne kendi üç rublemi de ekledim mi palto için koyun postu almaya yetecek kadar param olur.”

Köye varınca kunduracı ona borcu olan bir köylünün evine gitti, evde olmayan adamın karısı parayı gelecek hafta göndereceklerine söz verdi; kapısını çaldığı diğer köylü de parasının olmadığına yemin ederek tamir edilen çizmeleri için sadece yirmi kapık verdi. İşler

düşündüğü gibi gitmeyince kunduracı koyun postunu veresiye almak istediye de satıcı razı olmadı.

“Paramı getir,” dedi. “O zaman istediğini seçersin, borç vermenin ne demek olduğunu biz çok iyi biliriz.”

Borçlarını toplayamayan kunduracının elinde sadece ayakkabı tamirinden kazandığı yirmi kapık ve deriyle yamamak için aldığı keçe çizmeler vardı.

İçi daralan kunduracı yirmi kapiğin hepsini içkiye verdikten sonra koyun postu almadan evinin yolunu tuttu. Sabahleyin soğuktan donan adam, içtikten sonra paltosuz bile üşümüyordu. Bir eliyle değneğini buz tutmuş yere vuruyor, diğer eliyle de keçe çizmeleri sallıyor, kendi kendine konuşuyordu:

“Ben paltosuz bile ısınırım. İçtiğim bir kadeh votka damarlarım da geziniyor. Koyun postuna da ihtiyacım yok. Hiçbir şeyi dert etmeden yolumda gidiyorum. İşte ben böyle bir adamım! Paltoyu ne yapacağım sanki... Paltosuz da yaşarım. Ama gel de bunu karıma anlat. Koyun postunu kendine dert edinmiş. Bütün gün çalışıp emeğinin karşılığını alamamak da insanın ağırına gidiyor tabii. Hele sen paraları getirme de gör gününü. Bir de dalga geçiyormuş gibi yirmi kapık veriyor bana. Yirmi kapikle ne yapabilirim ki? Bu para sadece içmeye yeter. ‘Sıkıntıdayım,’ diyor. Sen sıkıntıdasın da ben değil miyim? Evin, sığırın, her şeyin var; ya benim? Sen ekmeğini kendi tarlanda yetiştirdiğin buğdaydan alırken, ben sadece bir ekmeğe haftada üç ruble harcıyorum. Eve geliyorum, bir bakıyorum ekmek bitmiş; haydi bir buçuk ruble daha gitti. Bu yüzden borcunu hemen ödeyeceksin, başka çaresi yok bu işin!..”

Söylene söylene yürüyen kunduracı şapele yaklaştı. Şapelin arkasında beyazımsı bir şey gözüne takıldı. Gün ışığı yavaş yavaş çekiliyordu. Ne kadar dikkatle incelemeye çalıştıysa da adam beyazımsı şeyin ne olduğunu anlayamadı. “Bu beyaz şey acaba bir taş mı?” diye düşündü. “Ama önceden burada bir taş yoktu. Sığır

olabilir mi? Sığıra da benzemiyor. İnsan gibi kafası var, ama çok beyaz. Hem bir insanın burada ne işi olur ki?”

Biraz daha yaklaşınca apaçık gördü. Mucize gibiydi: Ölü mü, diri mi olduğu anlaşılamayan çıplak bir adam, kıpırdamadan şapele yaslanmış duruyordu. Gördüğü manzara karşısında dehşete düşen kunduracı kendi kendine düşündü:

“Kim bilir kimin nesi, soyup öldürüp sonra da buraya atmışlar. Biraz daha yaklaşırsam benim de başım belaya girer.”

Adam, başına dert almamak için yoluna devam etti. Şapeli biraz geçmişti ki arkaya dönüp baktığında çıplak adamın şapele yaslanmadığını, kıpırdadığını ve sanki ona baktığını gördü. Gittikçe cesaretini yitirip korkuya kapılan kunduracı düşündü:

“Yanına mı gitsem, yoksa yoluma devam mı etsem? Yaklaşısam mı - ya başıma bir iş gelirse, kim bilir ne sebeple buraya düşmüş... Yanaşınca boğazıma yapışıp beni boğmaya çalışmayacağı ne malum. Ya kaçıp kendimi kurtaramazsam?.. Korkacak bir şey yoksa bile bu çıplak adamla mı uğraşacağım? Üzerimdeki elbiseleri verecek halim yok ya! Ah Tanrım, sen bana bir yol göster!”

Kunduracı adımlarını hızlandırarak yoluna devam etti. Şapeli geçiyordu ki vicdanı sızlayan adam yolun ortasında durdu.

“Sen ne yaptığının farkında mısın, Simon?” dedi kendine. “Sırf korktuğun için yardıma muhtaç bir insanı bırakıp gidecek misin? Ne zaman soyulmaktan korkacak kadar zengin oldun? Ah Simon, bu yaptığın hiç olmadı!”

Simon geri dönüp adama doğru yürüdü.

II

Adama yaklaşan Simon onu dikkatle süzdü: Bedeninde yara izi yoktu. Genç ve sağlam görünüyordu. Belli ki çok üşümüş ve korkmuştu; olduğu yerde yaslanarak oturmuştu, sanki yorgunluktan gözlerini kaldırıp Simon'a bakamıyordu. Simon yaklaşınca adam uykudan uyanır gibi kafasını çevirip gözlerini açarak ona baktı. Kunduracı elindeki keçe çizmeleri yere bıraktı, kemerini çıkarıp çizmelerin üzerine koydu ve kaftanı çıkardı.

“Şimdi konuşma zamanı değil, vakit harcamayalım,” dedi. “Haydi, hemen şu paltoyu giy!”

Simon adamı dirseklerinden tutup ayağa kalkmasına yardım etti. Ayağa kalkınca adamın bedeninin sağlıklı ve temiz, ellerinin ve ayaklarının biçimli, yüzünün de nazik, duru ve sevimli olduğunu gördü. Simon paltosunu adamın omuzlarına attı. Adam, paltonun kollarını bulamayınca Simon yardım etti, üstüne oturtmak için paltoyu iyice çekiştirip kuşağını sıktı.

Simon, başındaki yırtık pırtık kasketi çıkarıp adamın başına koymak istese de başının üşüdüğünü fark edince bu fikirden vazgeçti ve düşündü: “Benim başım kel, onunsa uzun, lüle lüle saçları var.” Tekrar kasketini giydi. “En iyisi ona çizmeleri vereyim.”

Genci oturtup ayağına çizmeleri giydirdikten sonra, “Haydi kardeşim, hareket etmeye başlayınca ısınırısın. Diğer meseleler sonra hallolur. Yürüyebilecek misin?” dedi.

Adam ayağa kalktı, şefkatle Simon'un yüzüne baktı. Ama tek kelime bile edemedi.

“Neden susuyorsun? Kış burada geçiremezsin. Sıcak bir yuvaya ihtiyacın var. Kendini yorgun hissediyorsan al benim değneğimi, ona yaslan. Haydi, şimdi yola düşelim!”

Adam durmaksızın, rahatça yürümeye başladı.

Yolda giderken Simon sordu:

“Nerelerdensin?”

“Buralardan değilim.”

“Burada yaşayan herkesi tanırım zaten. Peki, şapelin yanına nasıl geldin?”

“Söyleyemem.”

“Biri sana kötü mü davrandı?”

“Kimse bana kötü davranmadı. Tanrı beni cezalandırdı.”

“Tabii, her şey Tanrı’dandır. Ama yine de başını sokacak bir yerinin olması gerek. Nereye gitmek istiyorsun?”

“Benim için fark etmez.”

Simon şaşırmıştı. Adam kötü birine benzemiyordu, aksine çok kibar konuşuyordu; fakat kendisinden hiç bahsetmiyordu. Simon kendi kendine, “Kim bilir başına neler gelmiş,” diye düşündü. Sonra adama döndü:

“O halde benim evime gidelim, en azından biraz ısınırsın.”

Simon yürüdükçe yabancı da onu takip ediyordu. Şiddetli rüzgâr kalkmıştı. İçkinin tesiri geçtiği için Simon üzerindeki gömlekle donmaya başlamıştı. Yol boyunca burnunu çekerek yürüyen Simon karısının ceketinin önünü kavuşturmaya çalışırken düşündü: “Al işte, koyun postu için gittim, üstümde paltom bile olmadan geri dönüyorum. Üstüne, yanımda çıplak bir adam da getiriyorum. Evet, Matryona bu gördüklerine hiç memnun olmayacak!” Matryona’yı düşününce Simon’un içi daralıyordu. Ama yabancıya bakınca şapeldeki ilk karşılaşmalarını, kendisine nasıl baktığını hatırlıyor ve içi ferahlıyordu.

III

Simon'un karısı o gün ortalığı erkenden toplamıştı. Odun kırmış, su getirmiş, çocukları doyurmuş, hafif bir şeyler atıştırdıktan sonra ekmeği bugün mü, yarın mı yapsam diye derin derin düşünmüştü. Geriye büyük bir ekmek parçası kalmıştı.

“Simon köyde öğle yemeğini yediyse akşam yemeğinde fazla yemez ve ekmek yarına da yeter,” diye düşündü. Matryona ekmek parçasını elinde evirip çevirdi. “Bugün ekmek yapmayacağım. Zaten bir ekmeğe yetecek kadar un var. Onunla da cumaya kadar geçinebiliriz.”

Matryona ekmeği sofradan kaldırıp kocasının gömleğini dikmeye başladı. Dikerken kendi kendine kocasının palto dikmek için aldığı koyun postunu düşünüyordu.

“Umarım tüccar, safdil kocamı kandırmamıştır. Simon kimseyi aldatamaz, ama küçücük bir çocuk bile onu kandırabilir. Sekiz ruble az para değil. O paraya iyi bir palto alınabilir. Kürkü olmasa bile yine de paltodur. Son kış paltosuz nasıl da zor geçmişti. Palto olmadan ne nehre gidebiliyorsun, ne de başka bir yere. Simon dışarı çıkarken evdeki tüm giysileri kat kat üstüne giyiyor, bana da giyecek bir şey bırakmıyor. Aslında, çoktan dönmesi gerekirdi. Umarım kendini içkiye vermemiştir.”

Matryona bunları düşünüyordu ki kapıda ayak sesleri duyuldu. İğneyi gömleğe iştirip kapıya yürüdü. Simon yalnız değildi: İki kişiydiler, yanında şapkasız ve keçe çizmeli biri vardı.

Matryona, kokusundan kocasının içtiğini anlamıştı. “Tabii, içki içmiş yine...” Sonra kocasının üzerinde kendi ceketinden başka bir şey olmadığını, paltosunu giymediğini, üstelik elinde koyun postu da olmadığını ve adamın utanarak sessizce durduğunu görünce kalbi üzüntüden duracak gibi oldu. “Tüm parayı içkiye yatırmış,” diye düşündü. “Yavşagın birini yanına almış, gezmeye doyamamış, eve de getirmiş.”

Matryona adamları kulübeye aldı, kendi de içeri girdi. Genç adamı incelerken onun buralara yabancı, üzerindeki paltonun kendilerine ait olduğunu fark etti. Ne paltonun altında gömleği ne de başında şapkası vardı. Adam içeri girdiği gibi kıpırdamadan ve gözlerini kaldırmadan yerinde durdu. Matryona endişeyle düşündü:

“İyi birine benzemiyor.”

Kadın suratını asarak fırının yanına geçti ve ne yapacaklarını izlemeye başladı.

Simon şapkasını çıkarıp her şey yolundaymış gibi iskemleye oturdu:

“Matryona, sofrayı hazırla da bir şeyler yiyelim!”

Matryona ağzının içinde bir şeyler mırıldandı. Yerinden kıpırdamadan fırının yanında durmaya devam etti. Kâh birine, kâh diğerine bakarak kafasını sallıyordu. Simon karısının öfkeli olduğunu fark ettiyse de anlamazlıktan geldi ve yabancıyı elinden tutarak masaya yaklaştırdı:

“Otur kardeşim, yemek yiyelim.”

Yabancı iskemleye oturdu.

“Yemek nerede, pişirmedin mi yoksa?”

Matryona’nın öfkesi gitgide çoğalıyordu.

“Pişirdim, ama sana değil. Görüyorum ki senin içkiyle birlikte aklın da uçmuş. Koyun postu için gittin, paltosuz döndün, üstelik çıplak serserinin birini de yanına alıp getirmişsin. Benim siz sarhoşlara verecek yemeğim yok.”

“Yeter Matryona, boş boş konuşmayı kes artık! Önce adamın kimin nesi olduğunu öğren...”

“Sen en iyisi parayı ne yaptığını söyle!”

Simon elini adamın üzerindeki paltonun cebine attı ve paraları çıkardı.

“Al, burada paralar. Trifonov da borcunu yarın vereceğine söz verdi.”

Matryona daha da sinirlendi:

“Koyun postu almamış, tek paltomuzu da çıplak birine giydirip eve getirmiş!”

Parayı masanın üzerinden aldı, hemen saklamaya koyuldu:

“Size verecek yemeğim yok. Bütün sarhoşları, çıplakları biz doyuracak değiliz ya!”

“Bana bak Matryona, diline hâkim ol da sana söyleneni yap...”

“Deliden doğru haber! Senin gibi bir ayyaşla evlenmek istememekte ne kadar da haklıymışım. Annenin bana verdiği çeyizi bile içkiye verdin; koyun postu almaya gittin, o parayı da içkiye harcadın.”

Simon karısına içkiye sadece yirmi kapık harcadığını, bu çıplak genci nerede, nasıl bulduğunu anlatmaya çalışıyor; ama Matryona adamın ağzını açmasına fırsat vermiyor, aralıksız konuşuyor, on sene önce olup biten olayları tekrar açıyordu.

Kadın homurdana homurdana Simon’un üstüne yürüyüp ceketinin kolundan tuttu:

“Ver ceketimi. Bir ceketim var, onu da alıp sen giymişsin. Haydi ver, seni uyuz köpek, şeytan görsün yüzünü!”

Simon ceketini çıkarırken kolu takıldı, kadının da hızla çekmesiyle ceketin dikişleri patladı. Matryona ceketini kapıp başına geçirerek kapıya yürüdü. Gitmek istiyordu ki aniden durdu. Bir yandan öfkesini yenmeye çalışıyor, diğer yandan da adamın kimin nesi olduğunu merak ediyordu.

IV

Matryona durdu ve “Düzgün biri olsaydı böyle çınlıçıplak, üstünde bir gömlek bile olmadan dolaşmazdı. Doğru dürüst biri olsaydı, onu nerede bulduğunu söylerdin,” dedi

“Anlatmama fırsat vermiyorsun ki... Şapelin yanından geçerken onun orada çıplak ve donmuş halde oturduğunu gördüm. Yaz değil ki çıplak dolaşsın. Beni Tanrı onun karşısına çıkardı, yoksa soğuktan ölecekti. Ya ne yapmalıydım? Kim bilir başına neler gelmiş... Ben de giydirdim, buraya getirdim. Matryoşa, sen öfkeni dindirmeye çalış, günahdır. Unutma, hepimizin sonu ölümdür.”

Matryona sövüp saymaya başlayacaktı ki gözü yabancıya takılınca sustu. Yabancı kıpırdamadan iskemlenin ucunda oturuyordu. Ellerini dizlerinin üstünde kavuşturmuş, başını önüne eğmiş, gözlerini kapamış, sanki biri onu boğuyormuş gibi yüzünü buruşturmuştu. Matryona hâlâ susuyordu.

“Matryona, sende hiç Tanrı sevgisi yok mu?!” dedi Simon.

Bu sözü duyunca Matryona tekrar yabancıya baktı ve kalbi birden yumuşayıverdi. Kapının önünden çekildi, fırının yanına geçip sofrayı hazırlamaya başladı. Bardakları masaya koyup içini kvasla¹ doldurdu. Geriye kalan son ekmek parçasını çıkardı, bıçak ve kaşıkları getirdi, “Sofraya geçin, buyurun,” dedi.

1 Arpa veya çavdar unundan yapılan alkölsüz bir içecek. (ç.n.)

Yabancıyı masaya çekti Simon:

“Haydi, başla.”

Sonra da ekmeği kesti, biraz kvasın içine koydu ve yemeğe başladılar. Matryona ise masanın köşesine geçti, ellerini çenesine dayayıp gözlerini yabancıya dikti.

Matryona yabancıya acımaya başlamıştı ve kalbi şefkatle dolmuştu. Yabancıнын yüzündeki buruşukluk aniden kayboldu, gözlerini kaldırıp Matryona’ya gülümsedi.

Yemek bitince kadın masayı topladı ve yabancıya sorular sormaya başladı:

“Neredensin sen?”

“Buralardan değilim.”

“Peki, ya oralara nasıl geldin?”

“Söyleyemem.”

“Kim seni soyup çıplak bıraktı?”

“Tanrı beni cezalandırdı.”

“Ve çıplak yatıyordun orada, değil mi?”

“Evet, çıplak yatıyordum ve soğuktan donmak üzereydim. Simon beni fark etti, bana acıdı, kendi paltosunu çıkarıp giydirdi ve beni buraya getirdi. Burada sen beni yedirdin, içirdin ve bana şefkat gösterdin. Tanrı da sizi korusun!”

Matryona ayağa kalktı; az önce diktiği Simon’un gömleğini pencereden alıp yabancıya uzattı, bir de pantolon verdi.

“Anladığım kadarıyla giyecek bir şeyin yok. Al bunu giy, nerede istersen orada da uy: İster tavan arasında, istersen de fırının yanında.”

Yabancı paltoyu çıkardı, gömleği ve pantolonu giydi ve tavan arasına uzandı. Matryona mumu söndürdü, paltoyu aldı ve kocasının yanına uzandı. Paltoyu üzerine örtüp uyumaya çalıştıysa da gözüne uyku girmed: Yabancıyı bir türlü aklından çıkaramıyordu. Son

ekmek parçasını da yabancı yediğı için yarına ekmek kalmadığını, üstelik ona gömlek ve pantolon da verdiğini düşününce kadının içi daraldı; ama yabancıнын gülümseyişini hatırlayınca kalbi ferahladı.

Matryona uzun süre uyuyamadı. Simon'un da uyumadığını, paltoyu kendine çekmeye çalıştığını fark etti.

“Simon!”

“Ne?”

“Son ekmeğı de siz yediniz, bense hamur yoğurmamıştım. Yarın ne yapacağız bilmiyorum. Belki komşu Malani'den biraz borç alırsınız.”

“Hele bir yarın olsun da yiyecek bir şeyler buluruz.”

Kadın biraz sustuktan sonra tekrar konuştu:

“İyi birine benziyor, ama neden kendinden hiç söz etmiyor?”

“Belki söylememek için sebepleri vardır.”

“Simon!”

“Ne?!”

“Biz her şeyimizi paylaşıyoruz da neden kimse bize bir şey vermiyor?”

Simon ne cevap vereceğini bilemedi, “Sonra konuşuruz,” dedi ve arkasını dönüp uykuya daldı.

V

Simon sabah uyandıığında çocuklar hâlâ uyuyordu, karısı borç etmek almak için komşuya gitti. Gece gelen yabancı adam eski pantolon ve gömlekle iskemlede oturmuş, gözlerini tavana dikmişti. Yüzü düne göre daha parlaktı.

Simon, “Şimdi dinle beni kardeşim,” dedi. “Aç karına yemek, çıplak bedene giysi lazım. Başka bir deyişle, insanın geçinebilmesi için çalışması gerek. Senin elinden ne iş gelir?”

“Ben hiçbir iş bilmem.”

Simon bu cevaba şaşırdı:

“Çalışmak isteyen insan her şeyi öğrenebilir.”

“İnsanlar çalışıyor, ben de çalışacağım.”

“Senin adın ne?”

“Mikhael.”

“Peki Mikhael, kendinden bahsetmiyorsan etme, bu senin kendi bileceğin iş. Ama kendi ihtiyaçların için çalışman lazım. Çalışırsan, ben de sana yiyecek ve yatacak yer veririm.”

“Tanrı yardımcın olsun. Bana ne yapacağımı göster, ben de öğreneyim.”

Simon sicimi eline aldı, parmaklarına taktı ve bükmeye başladı:

“Bak, çok kolay...”

Mikhael kunduracıyı izledi, sicimi onun gibi parmaklarına taktı ve ipliği kolayca çevirdi.

Simon ona sicimin nasıl mumlandığını gösterdi. Mikhael onu da hemen kavradı. Ardından usta kalın ipi nasıl çevireceğini ve nasıl dikeceğini gösterdi. Mikhael bunu da öğrendi.

Simon ne iş gösterdiyse genç yabancı hepsini hemen kavradı ve üç gün sonra bütün ömrü boyunca ayakkabı dikmiş gibi çalışmaya başladı. Çok çalışıp az yemek yiyor, işini bitirdiğinde sessizce gözlerini tavana dikeyordu. Ne dışarı çıkıyor, ne gereksiz bir söz söylüyor, ne şaka yapıyor, ne de gülüyordu.

Matryona'nın ona yemek verdiği günden sonra bir daha göremediler gülümsediğini.

VI

Günler günleri, haftalar haftaları izledi ve bir yıl geçip gitti. Mikhael, Simon’un evinde yaşamaya ve çalışmaya devam ediyordu. Herkes Simon’un alışanı Mikhael’i övüyor, kimsenin onun gibi sağlam çizmeler dikemediğini ve onun kadar sağlam iş çıkaramadığını söylüyordu. Çok uzaklardan çizme diktirmek için müşteriler geliyor, Simon’un serveti de gittikçe artıyordu.

Bir kış günü, Simon ve Mikhael iş başındayken,   at koşulmuş, zilli, kızaklı bir araba yaklaştığını duydular. Meraklanarak pencereden dışarı baktılar: Kızaklı araba kulübenin önünde durdu, arabacı atlayarak kapıyı açtı. K rk paltolu bir beyefendi arabadan inerek Simon’un kulübesine doğru yürüdü. Matryona yerinden fırlayarak kapıyı ardına kadar açtı. Başı tavana değmesin diye eğilerek kulübeye giren beyefendi neredeyse odanın bütün köşesini kaplamıştı.

Simon ayağa kalktı, beyefendiyi selamladı ve şaşkın şaşkın ona baktı. Daha önce böyle cüsseli birini hiç görmemişti. Simon kendisi cılız, Mikhael zayıf, Matryona ise bir deri bir kemik bir kadındı. Bu beyefendiyse başka bir dünyadan gelmişti sanki; kıpkırmızı, pancar gibi suratı, sanki demirden yapılmış, boğanınkini andıran bir boynu vardı.

Beyefendi söylenerek paltosunu çıkardı, iskemleye oturdu ve konuşmaya başladı:

“Usta kim?”